

บทบรรณาธิการ

หลากหลายชีวิต Covid-19 วัฒนธรรม

วสันต์ ปัญญาแก้ว

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เดินทางเข้าสู่ปีที่ 33 แล้วครับ ฉบับนี้รวมบทความ หลากรส หลากหลาย จากคนเขียนหลากหลายกลุ่ม แม้ไม่ถึงกับข้ามสายพันธุ์ เนื้อหาเป็นเช่นใด บรรณาธิการ ขอพาสารวบรวม รวบรวมตัดตอนโดยพลัน

พิพิธภัณฑ - จีนเปอรานากัน

พิพิธภัณฑ ซึ่งเป็นผลผลิตแห่งยุคสมัยอาณานิคม อันเต็มไปด้วยการ ปฏิวัติความรู้ เทคโนโลยีและอุตสาหกรรม อาจเป็นเรื่องของรัฐ หรือสถาบัน ความรู้กับการจัดการศิลปวัตถุ รวมจนไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ สิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่น รวมจนไปถึงมนุษย์สายพันธุ์เดียวกันที่ว่าต่างกลุ่ม ต่างอารยธรรมชาติพันธุ์ การเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑชาติพันธุ์ในปัจจุบัน (ในบทความของ นฤพนธ์ ดั้ววิเศษ) กลับเผยให้เราเห็นว่า พิพิธภัณฑ นั้น มิได้เป็นเพียงพื้นที่ของการจัดแสดงจารีตนิยมและภูมิปัญญาของคนท้องถิ่น หรือการที่รัฐทำให้กลุ่มชาติพันธุ์เปลี่ยนจากสภาพด้อยพัฒนาสู่ความ ทันสมัยก้าวหน้า หากแต่เป็น พื้นที่แห่งความทรงจำ อันเป็นความทรงจำร่วม ที่มุ่งต่อสู้ ได้ตอบ และเคลื่อนไหว ในนามของการสร้างชาติและความเป็น ชาติพันธุ์

พินิจภัณฑ์ หรือพื้นที่จัดแสดงวัฒนธรรมของชาวจีนเปอรานากัน ในรัฐกลันตัน (ในบทความของ พุทธิดา กิจดำเนิน) นับเป็นปรากฏการณ์ ตัวอย่างสำคัญ เมื่อพวกเขากลายเป็นกลุ่มคนที่ต้องเผชิญปัญหา “วิกฤติอัตลักษณ์” หรือสภาวะตัวตนที่คลุมเครือ เมื่อชีวิตที่เป็นชีวิตขึ้นมาได้นั้น เกิดจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับชาวมลายูและชาวสยามกลันตัน (ในประเทศมาเลเซีย) เกิดอะไรขึ้น เมื่อความเป็นจีนของพวกเขาถูก “คนอื่น” มองว่า “ไม่เป็นจีน” การปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอตัวตนใหม่ การสร้างเรื่องเล่า การเน้นความเป็นจีนดั้งเดิม การผลิตซ้ำความเป็นจีนแบบฮกเกี้ยน จึงกลายเป็นสิ่งจำเป็น และมี พินิจภัณฑ์ เป็นกลไกสำคัญในการ เปิดพื้นที่ให้ชีวิตอยู่ร่วมกับชีวิตได้

โควิด-19

หากเปรียบเทียบให้ “โควิด-19” เป็นดั่งสิ่งที่กำลังทำให้นาฬิกาโลกหยุดเดิน การแพร่ระบาดของไวรัสที่กลายพันธุ์จากสัตว์สู่มนุษย์ จนกลายเป็น โรคระบาดที่แพร่กระจายติดกันไปเกือบทั้งโลก โลกมนุษย์ภายใต้สถานการณ์ ที่เต็มไปด้วยโรคระบาด ที่ยังไม่ที่คาดว่าจะหยุดยั้งได้จึงกลายเป็นโลกที่เผย ให้เราเห็นความแตกต่างหลากหลายไม่เท่าเทียม เอารัดเอาเปรียบ มากกว่า จะเป็นโลกที่มนุษย์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน กระนั้นสำหรับคนอีกหลายกลุ่ม การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งนำไปสู่กลไกการกำกับควบคุมตนเองและ ที่รัฐสั่งการ ในนามของการสกัดกั้นและคัดกรอง อาจกลับกลายเป็นทั้ง วิกฤต และโอกาส ไปในคราวเดียวกัน สำหรับผู้ป่วยโรคซึมเศร้า (ในบทความของ ประมินทร์ ตั้งโสภาสวลีสกุล) ซึ่งทุกวันนี้มีทั้งคนหนุ่มสาวและคนทุกเพศวัย การระบาดของโควิด-19 อาจเปลี่ยนชีวิตให้กลายเป็นชีวิตที่เต็มไปด้วย สภาวะทุกข์ทน ทว่าอีกหลายคน ความทุกข์ทนอันเป็นผลมาจากสถานการณ์

การแพร่ระบาดของโควิด-19 กลับเปลี่ยนเป็นเวลาแห่งการทบทวน เสมือนการแสวงหาตัวตนและความหมายของการมีชีวิต จนอาจไม่ต่างไปจากการที่บรรดานักบวช ฝึกฝน ปฏิบัติตนเพื่อมุ่งสู่การบรรลุมรรคผลในทางธรรม จนนำไปสู่การรื้อฟื้นชีวิต รื้อสร้างความสัมพันธ์ขึ้นมาใหม่ได้

เกมและการสะสม

เมื่อเกมกลายเป็นกีฬา (ดังปรากฏในบทความของ รวีโรจน์ ไทรงาม) ทว่ากีฬาที่ใช้เกม ก็ยังเป็นเรื่องของ “การเล่น” มากกว่าการออกกำลังกาย การเล่นเกมคอมพิวเตอร์ซึ่งปัจจุบันต้องอาศัยทั้งทักษะ อุปกรณ์ และเครือข่ายการสื่อสาร นอกจากจะส่งผลต่อรูปแบบการใช้เวลาว่างของผู้คน การเล่นเกม ยังกลายเป็นพื้นที่ของการหลีกหนีจากความวุ่นวายของชีวิตทางกายภาพ สู่โลกแห่งความสุข สนุกสนาน ที่แม้จะเป็นความสุขแบบพลาสติก หรือความสุขที่จะเข้าถึงได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์มี “อุปกรณ์” จนอาจกล่าวได้ว่า ล้วนเป็นการบริโภคความสุขที่ไม่มีวันสิ้นสุด ประหนึ่งเพชรสที่ไม่ว่าจะ “เข้าถึง” ด้วยความสัมพันธ์แบบใด มนุษย์กับมนุษย์ หรือมนุษย์กับ “ตัวช่วย”? ด้วยเหตุนี้ อุตสาหกรรมเกม ซึ่งถือว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมบันเทิงทั้งปวง จึงเป็นธุรกิจการค้าที่มุ่งเสนอขาย “ความสุขแบบไม่รู้จบ” อันเป็นความสุข ความปรารถนาเทียม ที่ผลิตออกมากระจาย หล่อเลี้ยงให้ทุนนิยมมีชีวิตและก้าวเดินต่อไปได้ชั่วกับชั่วกัลป์ ในโลกแบบนี้ ชีวิตมนุษย์ที่ดูเหมือนว่าจะเลือกบริโภคได้ตามใจปรารถนา (จากอดีตที่ไหลผ่านแต่กระจายอยู่ในวงจรอุตสาหกรรมเกมและความบันเทิง) เอาเข้าจริงจึงถูกปิดบัง อำพราง ปัญหาการกดขี่ขูดรีดของทุนนิยมดิจิทัล ซึ่งก่อร่างสร้างขึ้นมา ด้วยความปรารถนาและความสุขแบบลวงหลอกที่ “ล่อลวง” มนุษย์อยู่นั่นเอง

กระนั้นความสุขของมนุษย์ก็ไม่ได้มีแต่เพียงเรื่องของการได้ “เล่น” และเพชรส ทว่ายังอาจมาจากการสะสม ครอบครอง การเป็นเจ้าของ (ดังที่ นิติ ภาวศรพันธุ์ ปรัชสน์ไว้อย่างลุ่มลึกและน่าติดตาม) ในแง่นี้การสะสม นอกจากจะเป็น “วัฒนธรรม” ที่ต้องการทักษะความรู้ หลายกรณียังต้อง อาศัยอำนาจ การเข้าถึงอำนาจ จนไปถึงการสร้างสถาปนาอำนาจ และ บารมีจากการสะสม ในแง่นี้สำหรับมนุษย์บางสายพันธุ์ การเก็บสะสม จึงยังกลายเป็นเรื่องของการพักผ่อนหย่อนใจและการเข้าถึง “ความสุข” ไป ในเวลาเดียวกัน